

Janina Stoksik*

**Tetmajerowie.
Rodzina pisarzy, poetów, powstańców,
spiskowców i ... geodetów**

Dawne dzieje słynnej nie tylko w Galicji rodziny de Przerwa Tetmajerów kryją w sobie sporo jeszcze nieznanych kart. Rodzina ta posiadała bez wątpienia cudzoziemski rodowód, jednakże rychło uległa spolonizowaniu, przyjmując polskie obyczaje i tradycje ziemiańskie. Ważne, chociaż niepełne informacje na jej temat, przynosi napis umieszczony na tylnej ścianie grobowca ppor. 8. Pułku Ułanów im. Ks. Józefa Poniatowskiego znajdującego się na cmentarzu na Pasterniku w Krakowie dotyczący Jana Kazimierza Przerwy Tetmajera (syna Włodzimierza), który poległ w 1920 r. w bitwie pod Stanisławczykiem na Wołyniu. Napis ten wylicza nazwiska Tetmajerów, którzy walczyli i oddali życie za Ojczyznę. Jako pierwszy, wśród kilku innych późniejszych, już XIX-wiecznych postaci, wymieniony został pod rokiem 1750 Jerzy Tetmajer, rotmistrz gwardii królewskiej. Wynika z tego jasno, że już w czasach saskich znajdowali się oni w służbie królewskiej w Polsce. Według spisanej w marcu 1996 r. relacji Aliny z Dąbrowskich Tetmajerowej (1915–1996), lekarki, żony Michała Przerwa Tetmajera (1905–1956), architekta warszawskiego, którego rodzina pochodziła z Ochotnicy Dolnej w Gorcach, Tetmajerowie wywodzili się z Kurlandii¹. Wspomniano tu także o Jerzym jako przodku rodu. Relacja ta jednak w części dotyczącej historii rodziny Tetmajerów zawiera wyraźne błędy i nieścisłości chronologiczne. Również i nieliczne wydawnictwa encyklopedyczne, mieszczące

* dr; emerytowany pracownik Archiwum Narodowego w Krakowie; zainteresowania badawcze: historia polskiej geodezji i kartografii wielkoskalowej, historia katastru galicyjskiego; dzieje miast małopolskich, edytorstwo źródeł, e-mail: janinastoksik@op.pl

¹ Alina Przerwa-Tetmajer, *Życie składa się ze wstrząsów*, „Podkowieński Magazyn Kulturalny” 2002, nr 38.

wzmianki o tej rodzinie, przyjmują, że Tetmajerowie osiedli w Galicji dopiero pod koniec XVIII w., jak też byli potomkami tegoż Jerzego, rotmistrza gwardii królewskiej, pochodzącego z Kurlandii, jednak bez podania bliższych szczegółów odnośnie jego osoby².

Historii rodu Tetmajerów poświęcona została rękopiśmienna kronika, nosząca tytuł *Geschichte der Familie von Tetmajer*, opracowana w 1934 r. przez Augusta Helmara Rudolfa von Tetmajera (1880–1945), architekta, syna Ludwiga von Tetmajera (1850–1905), profesora politechniki w Zurychu i rektora politechniki w Wiedniu, będącego z kolei synem Władysława, wnukiem Karola, a prawnukiem Stanisława Tetmajerów³. Natomiast jeszcze wcześniejsza publikacja na temat dziejów tej rodziny, pióra Zdzisława Dębickiego, ukazała się w 1912 r.⁴ Jednakże i ten szkic zawiera błędne informacje, które powielone i utrwalone zostały następnie w późniejszych opracowaniach naukowych, przynoszących m.in. wiadomości na temat wybitniejszych członków tej rodziny w związku z ich działalnością spiskową czy polityczną. Znaczna część takich błędnych danych biograficznych znalazła sprostowanie dopiero w pracy Marii Nowrotek, poświęconej Józefowi Tetmajerowi⁵. Ustalenia tu zawarte oparte zostały o dokumenty i literaturę pamiętnikarską z epoki, jednak przede wszystkim – o materiał źródłowy w postaci zapisów w parafialnych księgach metrykalnych z terenu Tarnowa i sąsiednich miejscowości oraz Podhala z końca XVIII i pierwszej połowy XIX w., przechowywanych głównie w Archiwum Kurii Diecezjalnej w Tarnowie. Ustalenia te wykorzystane zostaną także w niniejszym opracowaniu.

² Por. np. Zofia Radwańska-Paryska, Witold Henryk Paryski, *Wielka Encyklopedia Tatrzańska, Ludzie – Tetmajer (rodzina)*, Poronin 2004.

³ Kronika ta, przechowywana w archiwum Uniwersytetu we Fryburgu, przynosząca zapewne wiele istotnych wiadomości na temat dawnych dziejów rodu Tetmajerów, w tym być może także odnośnie owego przodka – Jerzego Tetmajera, jest niestety nieznana w Polsce. Jedynie jej niewielki fragment, w tłumaczeniu na j. polski, cytuje Maria Nowrotek, *Józef Przerwa-Tetmajer (1804–1880) – szkic do biografii*, „Rocznik Tarnowski” 2012, nr 17, s. 117. Już w tym fragmencie widać jednak wyraźnie, że również i ona nie jest wolna od pomyłek i bałamutnych wiadomości spowodowanych, być może, brakiem dostępu autora do dawnych dokumentów źródłowych.

⁴ Zdzisław Dębicki, *Rodzina Tetmajerów*, „Tygodnik Ilustrowany” 1912, nr 12, s. 236–237.

⁵ M. Nowrotek, *Józef Przerwa-Tetmajer...*, s. 117–129.

Obecnie możemy z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że rodzina Tetmajerów najpóźniej tuż po I rozbiórce Polski w 1772 r. osiedliła się na terenie Galicji, a dokładnie w mieście Tarnowie, następnie zaś stopniowo, w drodze nabywania majątków ziemskich – w wielu miejscowościach na ziemi tarnowskiej, w Gorcach i na Podhalu. Poszczególni jej członkowie podejmowali z jednej strony urzędniczą działalność na rzecz ówczesnej administracji austriackiej, z drugiej zaś, niemal równoległe z tym – wielokrotne działania skierowane przeciwko zaborcy w walce o niepodległość Polski, prowadzone w Galicji w ciągu pierwszej połowy XIX w., aż po powstanie styczniowe w 1863 r. W zasadzie w takich też ramach chronologicznych (druga połowa XVIII – lata 60. XIX w.) zamyka się niniejsze opracowanie.

Pierwszą pewną wiadomość źródłową na temat tej rodziny stanowi zapis o potwierdzeniu przez austriackiego cesarza Franciszka II, w dniu 21 marca 1794 r., szlachectwa dla trzech braci Tetmajerów: Stanisława, sekretarza Sądu Szlacheckiego w Tarnowie, Wojciecha oraz Aleksandra⁶. W dokumencie tym został im nadany także herb wraz z przydomkiem „von Przerwa” – od tej chwili występują oni oficjalnie jako de Przerwa Tettmayerowie (Tetmajerowie). O potwierdzenie szlachectwa zabiegali bracia już wcześniej w oparciu o świadectwa wystawiane przez wielu przedstawicieli ówczesnej magnaterii galicyjskiej (m.in. księcia Franciszka Grzegorza Lubomirskiego z Rozwadowa), ich starania poparło również, jak widać skutecznie, Gubernium we Lwowie. Ostatecznie legitymizację szlachectwa w Galicji przeprowadzili Tetmajerowie w dniu 20 czerwca 1795 r.⁷

Stanisław Przerwa Tetmajer (1744–1821) pracował w C.K. Sądzie Szlacheckim w Tarnowie (Forum Nobilium Tarnoviense) najprawdopodobniej od chwili jego zorganizowania w latach 1785–1787, pełniąc jako sekretarz m.in. funkcję „tłumacza rządowego” – w sądzie tym bowiem językiem obowiązującym stał się, obok łaciny, także język niemiecki⁸. Wprawdzie Sławomir Górzyński w *Nobilitacje w Galicji...* (a za nim i inni autorzy) przyjmuje, że Stanisław Tetmajer pracował w Sądzie Krajowym w Tarnowie od 1776 r., lecz jest to niewątpliwie pomyłką, gdyż Sąd Krajowy dla spraw karnych w Tarnowie powstał dopiero w 1787 r. w ramach reformy sądow-

⁶ *Poczet szlachty galicyjskiej i bukowińskiej*, Lwów 1857, s. 258.

⁷ Sławomir Górzyński, *Nobilitacje w Galicji 1772–1918*, Warszawa 1997, s. 260.

⁸ Określenie „tłumacz rządowy” w odniesieniu do Stanisława Tetmajera zamieszczają: Samuel Orgelbrand, *Encyklopedia Powszechna*, t. XIV, Warszawa 1903, s. 473; Karol Estreicher, *Bibliografia polska*, t. XXXI, Kraków 1936, s. 116.

nictwa Józefa II, wprowadzanej w Galicji od 1784 r. Chodzić tu może zatem o błędnie zapisany rok – nie 1776, a 1786, jak też nie o Sąd Karny, tylko Sąd Szlachecki, który był stanowym sądem cywilnym dla spraw spornych o posiadanie ziemi, funkcjonującym w Tarnowie od 1785 aż po 1855 r. Przy tym wszystkim nie można wszakże całkowicie wykluczyć, że Stanisław Tetmajer istotnie zaangażowany był w tym mieście, jeszcze przed powstaniem obydwu wspomnianych tarnowskich sądów, w pozostawionych przejściowo przez władze austriackie w Galicji dawnych rodzimych organach miejskiego sądownictwa stanowego⁹. Rodzaj zatrudnienia zdaje się wyraźnie wskazywać, że z wykształcenia był prawnikiem. W oświadczeniu o przyjęciu majątku po zmarłym Stanisławie Tetmajerze, złożonym przez jego żonę Katarzynę z Piątkowskich w 1822 r., Stanisław jest wspomniany jako „Ces. Kr. Sądu Szlacheckiego Tarnowskiego Konsyliarz”¹⁰. Równocześnie wiemy, że parał się także piórem – jest bowiem autorem polskiego przekładu utworu niemieckiego pisarza i poety Christopha Martina Wielanda z 1770 r., który pt. *Sokrates mainomenos, czyli rozmowy Diogenesa z Synope...* ukazał się we Lwowie w 1787 r.¹¹ Żoną Stanisława Tetmajera była wspomniana wyżej Katarzyna z Piątkowskich¹², mieli trzech synów: Karola, Antoniego i Jana. Natomiast nie udało się ustalić danych dotyczących pochodzenia (miejsca urodzenia, imion rodziców) samego Stanisława Tetmajera – danych tych nie zawierają m.in. zachowane akta sprawy spadkowej po jego śmierci w 1821 r.¹³

⁹ Por. m.in. *Historia Państwa i Prawa Polski*, t. III, *Od rozbiorów do uwłaszczenia*, pod red. Juliusza Bardacha i Moniki Senkowskiej-Gluck, Warszawa 1981, s. 738.

¹⁰ ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 597, succ. 2967, s. 21.

¹¹ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. XXXI, Kraków 1936, s. 116.

¹² Katarzyna z Piątkowskich Tetmajerowa, żona Stanisława, sekretarza C.K. Sądu Szlacheckiego w Tarnowie (C. R. Forum Nobilium Tarnoviense), występuje, w dniu 27 lutego 1793 r., jako matka chrzestna Aleksandra Józefa, syna Wojciecha Tetmajera, geometry Królestwa Galicji i Lodomerii i jego żony Justyny z Choynowskich. Dane te przytacza, na podstawie księgi ochrzczonych parafii Tarnów Zabłocie, przechowywanej w Archiwum Diecezjalnym w Tarnowie, M. Nowrotek, *Józef Przerwa-Tetmajer...*, s. 118; Katarzyna z Piątkowskich Tetmajer, zm. w 1826 r.; por. ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 644, succ. 3409.

¹³ Z oblatowanego w serii *successionalia* testamentu dowiadujemy się jedynie, że Stanisław cały swój majątek zapisuje niewidomej, jak to podkreśla, żonie, równocześnie składając słowa podziękowania na ręce najstarszego syna „Karola, teraz w Łękach Górnych mieszkającego”. ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 597, succ. 2967.

O drugim z wymienionych w dokumencie nobilitacji bracie – Wojciechu (Adalbercie) de Przerwa Tetmajerze (1759–1824) posiadamy znacznie więcej informacji. Wiadomo, że z zawodu był geodetą. Nie wiemy wprawdzie, gdzie zdobywał zawód; być może kształcił się w Wiedniu lub też w Paryżu, gdzie miał być jakoby wychowankiem księcia [Aleksandra] Lubomirskiego¹⁴. Natomiast, jako geometra sądowy posiadał uprawnienia do wykonywania działalności zawodowej na terenie całej, początkowo tylko Wschodniej, czego dowodzą wpisy w aktach Forum Nobilium w Tarnowie już od 1788 r.¹⁵, a od 1796 r. także tzw. Galicji Zachodniej, utworzonej na ziemiach zagarniętych przez Austrię po III rozbiórce Polski. Specjalne zawiadomienie w tej sprawie, przesłane w dniu 9 maja 1796 r. C.K. Sądowi Ziemskiemu Krakowskiemu przez C.K. Trybunał Galicji Zachodniej w Krakowie informuje o udzielonym Wojciechowi Tetmajerowi, geometrze przysięgiemu Galicji Wschodniej zezwoleniu na wykonywanie czynności urzędowych również na terenie Galicji Zachodniej¹⁶. Odtąd też podpisuje on sporządzone przez siebie mapy jako Adalbertus (następnie w spolszczonej postaci – Wojciech) de Przerwa Tetmayer, „universalis in utraque Gallicia iudicialis geometra” lub „universalis iudicialis geometra”, z czasem także jako – „c.k. geometra trybunalski”.

Dziewiętnaście zachowanych w zbiorach Archiwum Narodowego w Krakowie, w większości oryginalnych map Wojciecha Przerwy Tetmajera pochodzi z okresu – począwszy od końca XVIII w., aż po 1820 r. Mapy te dotyczą miejscowości znajdujących się na terenie Galicji, w dzisiejszym województwie małopolskim oraz podkarpackim i związane są z magnacką i szlachecką własnością dóbr ziemskich. Są to wyłącznie rękopiśmienne, w większości wielobarwne i sporządzane na papierze czerpanym, wielkoskalowe plany sytuacyjne poszczególnych miejscowości, mapy przebiegu ich granic, położenia gruntów spornych czy podziałów lasów.

¹⁴ Wzmiankę o tym zamieszcza August Helmar Tetmajer w swojej kronice we fragmencie dot. Józefa Tetmajera; M. Nowrotek, *Józef Przerwa-Tetmajer...*, s. 117. Niestety nie znamy także znajdującego się w tej kronice tekstu poświęconego samemu Wojciechowi Tetmajerowi.

¹⁵ Wpisy potwierdzające jego działalność geodezyjną od 1788 r. zawarte są w repertoriach officiosów pod hasłem rzeczowym „Geometrae”, jednakże sam fascykuł akt nr 63, do którego odsyłają repertoria, nie zachował się w zespole C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie.

¹⁶ ANK, Księgi ziemskie krakowskie, sygn. Terr. Crac. Nova 70, p. 7.

Chronologicznie najstarsze z nich są dwie mapy ukazujące przebieg spornych granic pomiędzy należącą do Potockich z Krzeszowic wsią Grodzisko (wraz z Bachowem) a szlachecką wsią Graboszyce, leżących w pobliżu Zatora. Sporządzono je pod koniec XVIII w., jednakże tylko jedna z nich, późniejsza, opatrzona została datą przyjęcia – 1798 r. Natomiast wcześniejsza, sporządzona przy okazji bytności pierwszej komisji rozgraniczeniowej, powstała zapewne ok. 1796 r. Oryginalne, wielobarwne mapy, o wym. 38,5 x 57 cm i 37,7 x 52,7 cm, wykonane zostały w skali 1:7 200. Ukazują m.in. bieg rzeki Soły, dwór obronny w Graboszycach i dwie wersje przebiegu spornej granicy wraz ze szczegółowymi objaśnieniami. Obydwie mapy podpisał Wojciech Tetmajer jako „universalis iudicialis geometra”¹⁷.

Najliczniejszą grupę jego map, zaprezentowaną tu w układzie według dat ich sporządzenia, stanowią plany zachowane w zespole akt C.K. Sądu Szlacheckiego w Tarnowie¹⁸. Kolejno są to:

1) pochodząca z 1800 r. mapa uregulowania granic między rodzinnymi dobrami: Godową z Żyznowem Dolnym a Żyznowem Górnym, Jawornikiem i Nizinami, leżącymi w pobliżu Strzyżowa nad Wisłokiem. Wielobarwna, okazałych wym. (118 x 82 cm) mapa, sporządzona została w skali 1:7 200;

2) pochodząca z 1802 r. sytuacyjna mapa rozdzielenia gruntów we wsi Szczepanowice Górne, położonej na prawym brzegu Dunajca naprzeciwko Wojnicza, stanowiących własność Aleksandra Chrzastowskiego, od pastwisk „Błonie”, przynależnych prawem dożywocia „magnificae Petryczynowa”. Jest to jednobarwny rysunek o wym. 48,5 x 85 cm i skali 1:3 600;

3) niewielkich wym. (28 x 49,5 cm), sporządzona w skali 1:7 200, mapa przebiegu spornych granic pomiędzy wsią Piotrowice, wchodzącą w skład dóbr zatorskich Tyszkiewiczów, a samym miasteczkiem Zator z 1804 r. Wyraźnie oznaczone zostały tu kopce graniczne;

4) wykonana również w 1804 r., podobnych wymiarów i skali, mapa granic między położoną w pobliżu Jasła wsią Łajsce, własności Antoniego Jordana z Zakliczyna, a dominium Dębowiec (z wsiami Łężyny, Świerczkowa i Zarzyce);

¹⁷ ANK, Archiwum Potockich z Krzeszowic, sygn. AKPot 3039, 3040. Na drugiej z tych map w maju 1818 r. naniesiony został przez J. E. Schmahla, geometrę przysięgłego, aktualny bieg rzeki Soły i wpadających do niej potoków.

¹⁸ ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 10, 30, 45, 20, 46, 5, 31, 6, 2, 8, 35.

5) powstała w 1805 r. mapa granic między dominium Zbyszyce (z wsiami Lipie i Przydonica) leżącym nad Dunajcem w pobliżu Nowego Sącza, dziedzictwa Jana Stadnickiego, a dominium Miłkowa (z wsiami Miłkowa, Jelna, Zbęk i częścią w Przydonicy), stanowiącym własność Adama Siemońskiego, o wym. 93 x 24,5 cm i skali 1:7 200;

6) sporych wym. (126 x 35 cm) mapa granic między wsią Braciejowa, należąca do dóbr dębickich książąt Radziwiłłów, a wsią Głobikowa Górna, położonych w pobliżu Pilzna, sporządzona w 1806 r. w skali 1:3 600. Na mapie wykonawca zaznaczył: „...hoc planum assumpsit et scopulos... erigi fecit... Adalbertus de Przerwa Tetmajer universalis in utraque Gallicia geometra”;

7) pochodząca także z 1806 r. mapa wydzielenia części lasów w dobrach Ślemień koło Żywca, własności Szembeków, sporządzona w skali 1:12 000;

8) podobnie wykonana w 1806 r. niewielkich wym. (23,5 x 6 cm) oraz skali 1:7 200 mapa części lasu należącej do szlacheckiej wsi Brzezinka koło Oświęcimia, wydzielonej z lasu we wsi Roczyny. Z boku mapy wymienieni imiennie „subditi ad villam Brzezinka pertinentes huiusque sylvae adiacentes”;

9) powstała w 1808 r. mapa spornych granic między szlacheckimi dobrami Barczków i Popędzyna nad Wisłą, w pobliżu Szczurowej, a miasteczkiem Ujście Solne, o wym. 51 x 40 cm i skali 1:7 200;

10) mapa podziału na trzy rodzinne schedy dóbr we wsi Cmolasy, leżącej w pobliżu Kolbuszowej, wykonana w 1813 r. w skali 1:7 200 o wym. 100 x 60 cm;

11) wreszcie zamykający tę grupę – szczegółowy plan sytuacyjny miasteczka Tyczyna, stanowiącego własność książąt Lubomirskich, sporządzony w 1820 r. w skali 1:7 200, o wym. 77 x 56 cm. Współautorem tego ostatniego wielobarwnego planu jest Friedrich Kazimierz Bawół Weissenbach junior, geometra sądowy. Plan ukazuje cały obszar miasta, granice z sąsiednimi wsiami: Kielnarową, Białą i Matysówką, posiadłości należące do szpitala i domu zwanego „Leśniczówka”, ratusz, kościół, domy mieszczan, browary, młyn, figurę przydrożną, drogi, mosty i wody¹⁹.

W zespole Archiwum Wolnego Miasta Krakowa zachowały się także, wprawdzie jedynie w kopiach, sytuacyjne plany kilku sąsiadujących ze sobą

¹⁹ Por. zamieszczoną reprodukcję planu: ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 35.

wsi w rejonie Chrzanowa, sporządzone przez Wojciecha Tetmajera w 1808 r. w jednakowej skali 1:7 200. Są to:

1) plan wsi Nieporaz z folwarkiem Oblaszki [obecnie przysiółek Płazy], o wym. 67 x 45 cm, na którym naniesiono istniejącą zabudowę, pola, lasy, drogi wraz z podaniem nazw topograficznych;

2) plan wsi Płaza z folwarkiem Siemota [obecnie Simota]. Rysunek ołówkiem, kolorowany, o wym. 82,5 x 75 cm, ukazuje zabudowania wiejskie, kościół, dwór, browar, zamek w Lipowcu, granice dóbr, pola, lasy, piaski, wody, drogi, podano tu także nazwy topograficzne oraz

3) plan wsi Poręba Żegoty wraz ze wsią Alwernia. Na ołówkowym rysunku, kolorowanym akwarelą o nieregularnych wym. 95,5 x 68 cm, zaznaczono m.in. granice z innymi wsiami, zabudowę: w Alwerni – klasztor, czworoboczny rynek, a w Porębie Żegoty – pałac, browar, młyny, karczmy, budynki wiejskie, drogi, wody. Wszystkie te objęte trzema planami wsie wchodziły z początkiem XIX w. w skład dóbr stanowiących własność Szembeków. Plany sporządzono prawdopodobnie w związku z zaprowadzaniem w dobrach urbarium²⁰. Natomiast ich istniejące do dzisiaj kopie wykonane zostały w 1837 r. na zlecenie Komisji Włościańskiej Senatu WMK. Autorem kopii jest Teofil Żebrawski, inżynier geodeta i znany kartograf w czasach Wolnego Miasta Krakowa²¹.

Jest rzeczą oczywistą, że Wojciech Tetmajer pracował niejednokrotnie na prywatne zlecenia wielu innych jeszcze posiadaczy ziemskich. W zespolach akt archiwów podworskich przechowywanych w Archiwum Narodowym w Krakowie zachowały się jednak stosunkowo nieliczne świadczące o tym przekazy. W dniu 24 lipca 1811 r. na wielobarwnym planie lasu „Dąbrowa” we wsi Łękawica, sporządzonym przez Jana Padurrę w 1786 r., w skali 1:18 000, nasz geometra umieścił, podpisany przez siebie napis: „na tej mappie dział czyli porąb 1, morgów 50, reszta na rezerwę”. Nieco wcześniej, bo 11 lipca tegoż roku, sporządził schematyczny, jednobarwny, nieopatrzony skalą, o wym. 32,7 x 53,6 cm i orientacji południowej, plan dwóch planowanych do wyrębu lasków we wsi Poręba. Obydwie wymienione wsie wchodziły w skład hrabstwa tarnowskiego, stanowiącego własność

²⁰ Urbarium – sporządzenie rejestrów powinności gruntowych obowiązujących poddanych w stosunku do pana – właściciela dóbr ziemskich.

²¹ ANK, Archiwum Wolnego Miasta Krakowa, sygn. WMK-Okr. 100, 103, 104; por. zamieszczone reprodukcje dwóch planów: 103 oraz 104.

książąt Sanguszków z Gumnisk²². Zapewne także z ok. 1810 r. pochodzi wykonana przez niego wielobarwna, niedatowana „Mappa lasów do państwa Sędziszów należących”, stanowiących własność hr. Potockich z Krzeszowic, sporządzona w skali 1:7 200 i o wym. 64 x 41 cm²³.

Na podstawie ilości map zachowanych w różnych zespołach archiwalnych Archiwum Narodowego w Krakowie widać wyraźnie, że Wojciech Tetmajer był bardzo aktywny w swoim zawodzie. Można z dużym prawdopodobieństwem założyć, że wśród przekazów kartograficznych, przechowywanych obecnie w innych jeszcze poza krakowskim archiwach, zachowały się świadectwa jego działalności geodezyjnej na terenach dawnej Galicji.

Żoną Wojciecha Tetmajera była, urodzona w Tarnowie na Zabłociu szlachcianka, Justyna z Choynowskich (1773–1849)²⁴. Ich synami zaś: ochrzczony 27 lutego 1793 r. w Tarnowie i wkrótce zmarły Aleksander Józef, dalej – Leon (1800–1881), urodzony w Mikołajowicach oraz urodzony w Czermnej w 1804 r. – Józef (1804–1880). Tetmajerowie mieli także pięć córek²⁵ (w 1832 r. znajdowało się ich przy matce już tylko cztery²⁶).

Wojciech Przerwa Tetmajer nie ograniczał swojej działalności jedynie do wykonywania, przynoszącego wprawdzie niezły, ale nieregularny dochód, wolnego zawodu geodety. Niewątpliwie, dla zapewnienia licznej rodzi-

²² ANK, Archiwum Sanguszków, sygn. ASang Kartogr. 152, 154.

²³ ANK, Archiwum Potockich z Krzeszowic, sygn. AKPot 3044.

²⁴ Akta spadkowe po Justynie z Choynowskich Tetmajerowej, wdowie po Wojciechu Przerwa Tetmajer, właścicielce dóbr Łowczowa; por. ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 969, succ. 5896.

²⁵ Wspomina o tym Seweryn Goszczyński w *Dzienniku podróży do Tatrów*, Warszawa 1852, s. 7. Dwie najstarsze z nich: Helena i Katarzyna urodziły się już poza Tarnowem (być może w Mikołajowicach lub Czermnej?), między 1794 a 1799 r., natomiast w Mordarce urodziły się: w 1807 r. – Julia, która zmarła w 1809 r., w 1808 r. – Wiktoria, zaś w 1809 r. – najmłodsza Zofia. Seweryn Goszczyński natomiast, wspominając o pięciu córkach Justyny Tetmajerowej, zaliczał do nich adoptowaną przez Tetmajerów córkę Teresę.

²⁶ Por. *ibidem*, s. 8. S. Goszczyński rozpoczął pisanie *Dziennika* w marcu 1832 r., przebywając u Tetmajerów we dworze w Mikołajowicach. Adoptowana córka Tetmajerów Teresa, późniejsza dziedziczka dóbr i zamku w Dębnie, wówczas już była (od 1823 r.) żoną Józefa Wojciecha Jastrzębskiego; w aktach spadkowych po Justynie z Choynowskich Tetmajerowej, zm. w 1849 r., wymienione zostały dzieci zmarłej: Leon Tetmajer, zamieszkały w Łopusznej, Józef Tetmajer, zam. w Paryżu oraz córki: Teresa z Tetmajerów Jastrzębska, zam. w Krakowie, Zofia z Tetmajerów Witowska, zam. w Zdoni, cyrkuł bocheński oraz Katarzyna, Wiktoria i Helena Tetmajerówny, zam. w Tarnowie; por. ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 969, succ. 5896, s. 14.

nie stabilnych warunków życia, podejmował dodatkowo pracę jako dzierżawca czy plenipotent kolejnych dóbr ziemskich: od ok. 1795 r. (?) w Mikołajowicach, wchodzących w skład hrabstwa tarnowskiego Sanguszków z Gumnisk, od ok. 1798 r. w należącej do Ramułów wsi Czermnej w pobliżu Jasła, natomiast w 1805 r. przejął (prawdopodobnie kupił) niewielkie dobra w Mordarce, wsi położonej koło Limanowej; dobra te zostały w 1818 r. sprzedane Ignacemu Dunikowskiemu. Wszystko to razem pozwoliło mu na nabycie, w drodze licytacji od władz austriackich, w dniu 7 czerwca 1819 r., sporego tym razem majątku ziemskiego w Ludźmierzu na Podhalu (wraz z folwarkami w Rogoźniku i Krauszowie), wchodzącego w skład parcelowanych wówczas dóbr kameralnych kościelisko-ludźmierskich (stanowiących przed rozbiorem Polski własność Cystersów), za cenę 16 095 zł reńskich²⁷. W Ludźmierzu też zamieszkała na kilka następnych lat cała rodzina Wojciecha.

Wojciech Tetmajer zmarł w Ludźmierzu w dniu 24 stycznia 1824 r.²⁸ W 1827 r. wdowa po nim sprzedała dobra ludźmierskie Emanuelowi Homolacowskiemu i sama wraz z synem Józefem i czterema córkami zamieszkała po raz kolejny we dworze w Mikołajowicach. Wieś ta wchodziła niezmiennie, poczynając od XVI w., w skład hrabstwa tarnowskiego należącego kolejno do Tarnowskich, Ostrogskich, Lubomirskich, a od 1723 r. – do Sanguszków. Była zatem jedynie przez lata dzierżawiona przez Wojciecha Tetmajera (lub też rodzinę jego żony); jak bowiem pamiętamy starszy z dwóch jego synów – Leon urodził się, według informacji biograficznych, w 1800 r. właśnie w Mikołajowicach. Od 1827 r. dzierżawę tę kontynuowała Justyna Tetmajerowa. Jednak już wczesną wiosną 1838 r. zmuszona była opuścić Mikołajowice²⁹ i wraz z córkami zamieszkała w kupionym niewielkim mająteczku w Łowczowie, wsi leżącej w pobliżu Tuchowa³⁰. W następnych latach panie Tetmajer żyły tu, podobnie jak i mieszkańcy sąsiednich dworów,

²⁷ Dane dotyczące kupna dóbr Ludźmierz; ANK, Kamera Nowy Targ 1747–1864, sygn. 29/3365/4; Kornel Czemyryński, *O dobrach koronnych byłej Rzeczypospolitej Polskiej wedle źródeł wiarygodnych...*, Lwów 1870, s. 92.

²⁸ Parafia Wniebowzięcia NMP w Ludźmierzu, Libri Mortuorum, t. I, s. 39, poz. 24.

²⁹ Ciążyły na niej podejrzania władz austriackich, zresztą niebezpieczne, o wsparcie i pomoc w nadal prowadzonych w Galicji działaniach konspiracyjnych; por. M. Nowrotek, *Józef Przerwa-Tetmajer...*, s. 122.

³⁰ W Łowczowie też, we wrześniu 1838 r., wyszła za mąż za Stanisława Witowskiego jej najmłodsza córka Zofia. Małżonkowie dzierżawili później dobra w sąsiednim Łowczówku.

przygotowaniami do powstania 1846 r., tu też przeżyły straszne chwile w czasie rzezi galicyjskiej w lutym tegoż roku. Pamiętnikarz pisze o tych wydarzeniach tak: „...Jakoż za chwilę nadciąga banda z Łowczowa, rodziny Tetmajerów z Tarnowa, pijana nie tylko wódką, ale i krwią, bo już tam pod cepami padło kilku surdutowych...”, „W najbliższym sąsiedztwie Bachcic rzeź rozpoczęła się w Łowczowie, choć tam mieszkała tylko staruszka wdowa, pani Tetmajerowa z córkami...”³¹. Po tych tragicznych wydarzeniach schroniły się w bezpieczniejszym, jak się im wtedy wydawało, Tarnowie (na Zabłociu), gdzie Justyna Tetmajerowa zmarła 23 czerwca 1849 r. Bezpośrednią przyczyną śmierci był tyfus, przywleczony tu przez wojska rosyjskie wracające z Węgier po stłumieniu tam powstania 1849 r. Niespełna rok później 23 maja 1850 r. zmarła tu także, w wieku 51 lat, Katarzyna Tetmajerówna. Pozostałe dwie siostry: Helena i Wiktoria być może wróciły jeszcze na jakiś czas do Łowczowa, ale ostatecznie jednak sprzedały go w 1853 r., a same osiadły jako rezydentki u brata Leona³².

O Leonie Tetmajerze (1800–1881) wiadomo, że w 1824 r., kilka miesięcy po śmierci ojca, ożenił się i został właścicielem dóbr Łopuszna na Podhalu, które wniosła mu w posagu żona Ludwika z Lisickich, córka konfederata barskiego Romualda Lisickiego. Zgodnie z powszechną w tej rodzinie tradycją także i Leon Tetmajer uczestniczył w działalności spiskowej w latach 30. i 40. XIX w. w Galicji – m.in. w 1836 r. we dworze w Łopusznej powstała konspiracyjna komórka założonego przez Seweryna Goszczyńskiego Stowarzyszenia Ludu Polskiego³³; Leon Tetmajer brał następnie aktywny udział w tajnych przygotowaniach do powstania 1846 r. na Podhalu, zaś po upadku powstania chochołowskiego w lutym 1846 r. był inicjatorem Narodowego Komitetu Sądeckiego, który pomagał uczestnikom tegoż powstania, gościł też w Łopusznej jego przywódcę Jana Kantego Andrusikiewicza³⁴. Leon i Ludwika Tetmajerowie mieli czwórkę dzieci: syna Au-

³¹ Ludwik Dębicki, *Z dawnych wspomnień 1846–1848*, Kraków 1903, s. 45, 58.

³² Wiadomości dotyczące losów Justyny Tetmajerowej i jej córek po opuszczeniu dworu w Mikołajowicach przytaczam tu głównie w oparciu o dane zawarte w opracowaniu M. Nowrotek, *Józef Przerwa-Tetmajer...*, s. 123–124.

³³ Por. Maria Nowrotek, *Seweryn Goszczyński na Ziemi Tarnowskiej w latach 1831–1838*, „Rocznik Tarnowski” 2011, nr 16, s. 136.

³⁴ Por. m.in. Zofia Radwańska-Paryska, Witold H. Paryski, *Wielka Encyklopedia Tatrzańska, Osoby – Leon Tetmajer*, Poronin 2004.

gusta oraz córki – Leokadię, Karolinę i Kamilę³⁵. Leon Tetmajer zmarł w Łopusznej w 1881 r.

Jego syn – August Tetmajer osiadł w latach 60. XIX w. w gorczańskiej wsi Ochotnicy Dolnej. Niewątpliwie również i jemu warto przyjrzeć się nieco bliżej. Patriotyczna atmosfera rodzinnego domu odcisnęła wyraźne ślady na jego życiu. Zachowała się ciekawa informacja, że gdy w 1845 r. rozbity został kolejny antyaustriacki spiszek w Bochni, to wśród wielu aresztowanych znalazł się August Przerwa Tetmajer, uczeń drugiej klasy humanistycznej Gimnazjum bocheńskiego, urodzony w Łopusznej w 1826 r. Został on następnie skazany wyrokiem sądowym na 10 lat więzienia³⁶. Nie wiemy, gdzie go więziono, ani czy nie złagodzono mu surowego wymiaru kary, w każdym razie ok. połowy lat 50. studiował prawo na Uniwersytecie krakowskim³⁷. Według istniejących przekazów był później zarówno słuchaczem polskiej wojskowej szkoły w Cuneo we Włoszech (1862), jak też czynnym uczestnikiem powstania styczniowego. W połowie lat 60. ożenił się z Marianną Henryką Sydonią Siemek, córką Karola Siemka i Tekli Kołodziejskiej, wnuczką właściciela dóbr w Ochotnicy Dolnej – Mikołaja Ambrożego Kołodziejskiego (1779–1842). Dobra te, wraz z wójtostwem Liguszowa i Kładne, nabył Kołodziejski w dniu 17 czerwca 1828 r. od władz austriackich w drodze licytacji, za sumę 50 000 zł reńskich³⁸. Po śmierci Mikołaja A. Kołodziejskiego w 1842 r. spadkobiercami dóbr ochotnickich zostali: jego żona Maria oraz sześcioro dzieci. Od tego też roku majątkiem ochotnickim zarządzał najstarszy syn Mikołaja Ambrożego – Józef Kołodziejski (1821–1851), który był zobowiązany dokonać spłat spadkowych na rzecz matki i rodzeństwa. Nie mógł się on jednak z tego w pełni wywiązać

³⁵ Ta ostatnia wyszła za mąż za Kazimierza Lgockiego i odziedziczyła po rodzicach dobra w Łopusznej.

³⁶ ANK, Prace naukowe, literackie i pamiętniki – zbiór szczątków, *Pokłosie polskie historyczno-literackie zbierane w Wiedniu przez Józefa Wawel-Louis*, t. XIII, lata 1795–1848, sygn. 29/667/33, sygn. dawna IT 502/XIII, s. 36–38. Z zamieszczonej tu relacji pt. „sprawa bocheńska z 1845” pióra Józefa Wawel-Louisa wynika m.in., że August Tetmajer prowadził wcześniej agitację wśród ludu w rodzinnej Łopusznej i okolicy. O wydarzeniach tych por. także *Bochnia, Dzieje miasta i regionu*, pod red. Feliksa Kiryka, Zygmunta Ruty, Kraków 1980, s. 265–266.

³⁷ Jako swojego kolegę uniwersyteckiego z prawa wspomina go właśnie Józef Wawel-Louis (1832–1898), prawnik, historyk, miłośnik dziejów Krakowa; por. *Pokłosie polskie...*, s. 36.

³⁸ K. Czemyrński, *O dobrach koronnych...*, s. 84.

zarówno ze względu na znaczny spadek dochodów z dóbr po uwłaszczeniu chłopów w 1848 r., jak też własny, hulaszczy tryb życia, co doprowadziło do ogromnego, a później stale pogłębiającego się zadłużenia majątku – w rezultacie w latach 60. XIX w. znaczną część długów odkupił od wierzycieli, wżeniony w rodzinę Kołodziejskich, August de Przerwa Tetmajer, zostając faktycznym właścicielem dóbr ochotnickich³⁹.

Jako dziedzic Ochotnicy występuje on m.in. w 1876 r., kiedy to po długich procesach sądowych podpisał aż 344 umowy z chłopami ochotnickimi, pozostawiając w ich rękach, na podstawie posiadanych przez nich dawnych przywilejów królewskich, polany, przylaski i wyrębiska w ochotnickich lasach, jak też przeszło 200 mórg samego lasu⁴⁰. Jeszcze w 1878 r., zawarł z wierzycielami długów ciężących na dobrach ochotnickich kontrakt, zobowiązując się spłacić im 62 000 zł reńskich w latach 1881–1882⁴¹. Zmarł w 1885, lub może w 1886 r.⁴², wiemy również, że nie pozostawił po sobie, będąc bezdzietnym, własnego dziedzica dóbr ochotnickich⁴³. Na nim też wygasła męska linia Tetmajerów pochodząca od Wojciecha, bowiem młodszy syn tego ostatniego także nie posiadał następców.

Młodszym synem Wojciecha de Przerwy Tetmajera był, jak pamiętamy, Józef, urodzony 14 marca 1804 r. i ochrzczony w dniu następnym w Czermernej koło Jasła. W 1820 r. ukończył ostatnią klasę gimnazjum w Nowym Sączu, następnie obowiązkowy kurs filozofii na Uniwersytecie we Lwowie, po czym w latach 1822–1825 studiował nauki ścisłe na Uniwersytecie w Wiedniu. Jego życiorys jest stosunkowo dobrze znany⁴⁴, chociaż w tej biografii

³⁹ Stanisław Czajka, *Ochotnica, dzieje gorczańskiej wsi 1416–1986*, Jelenia Góra 1987, s. 121.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 120. Pewna część dóbr ochotnickich trafiła z czasem również, w drodze koligacji rodzinnych, do zamieszkałej w Ochotnicy rodziny Kędzierskich.

⁴¹ *Ibidem*, s. 121.

⁴² W 1886 r. dobra ochotnickie stanowiły już masę spadkową po Augustcie Tetmajerze; por. Jan Bigo, *Najnowszy skorowidz wszystkich miejscowości z przysiółkami w Królestwie Galicji, Wielkim Krakowskim, Księstwie Bukowińskim z uwzględnieniem...*, Złoczów 1886, s. 135.

⁴³ Właścicielem dóbr tabularnych w Ochotnicy został Franciszek Ksawery Kołodziejski, a w 1904 r., po jego śmierci – rodzina Kołodziejskich; por. Jan Bigo, *Najnowszy skorowidz wszystkich miejscowości...*, Lwów 1897, s. 132; *Wykaz właścicieli dóbr tabularnych w Galicji*, [w:] *Księga adresowa Król. Stoł. Miasta Lwowa*, Lwów, R. 6, 1902, s. 327; idem, *Najnowszy skorowidz wszystkich miejscowości...*, Lwów 1904, s. 122.

⁴⁴ Jak już wielokrotnie podkreślano, jemu właśnie poświęciła doskonałe opracowanie M. Nowrotek, *Józef Przerwa-Tetmajer...*, s. 117–129, gdzie podała biograficzne, oparte

istnieją istotne z naszego punktu widzenia luki. Wiadomo, że od 1827 r. mieszkał wraz z rodziną w Mikołajowicach. Niewykluczone, że po powrocie ze studiów starał się, idąc w ślady ojca, o posadę geometry sądowego, jednakże *Szematyzmy Galicyjskie*⁴⁵ nie wymieniają jego nazwiska na tym stanowisku. Pomimo tego w dawniejszej literaturze naukowej przyjmuje się bezpodstawnie, że pracował w Galicji jako geometra⁴⁶. W zamian za to, w latach 1825–1830 poczesne miejsce w życiu Józefa Tetmajera zajmowała poezja. Jest on m.in. autorem zbioru wierszy pt. *Pieśni*, wydany w 1829 r. we Lwowie, a następnie w postaci rozszerzonego tomu pt. *Poezje liryczne* – również we Lwowie w 1830 r.⁴⁷

W 1831 r. wziął udział w powstaniu listopadowym, początkowo jako szeregowiec, natomiast po bitwie pod Grochowem został awansowany na oficera i przydzielony do sztabu gen. Macieja Rybińskiego, z którym po upadku powstania przekroczył granicę Prus. W listopadzie 1831 r. wrócił do Galicji, przywożąc ze sobą Seweryna Goszczyńskiego i wraz z nim zamieszkał u matki w Mikołajowicach. Wkrótce też przyłączył się do konspiracyjnych ruchów niepodległościowych w zaborze austriackim – należał do tajnych elitarnych związków, które kierowały zorganizowaniem powstania na terenie Galicji. Dlatego też w latach 1832–1833 dwór w Mikołajowicach stanowił ważny punkt przygotowań m.in. do partyzanckiej wyprawy płk. Józefa Zaliwskiego. Po nieudanej ekspedycji tego ostatniego do Królestwa Polskiego dla wzniesienia tam powstania w 1833 r., Józef Tetmajer, chroniąc się przed represjami, wyemigrował najpierw do Londynu, potem Brukse-

o źródła, informacje o nim i jego rodzinie, jak też zestawienie istniejącej literatury naukowej, zawierającej wzmianki odnoszące się do niego.

⁴⁵ *Szematyzmy Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim*, wydane we Lwowie w latach 1782–1914. Zawierały m.in. dokładne spisy nazwisk urzędników zatrudnionych w poszczególnych instytucjach c.k. administracji.

⁴⁶ Por. np. Marian Tyrowicz, *Towarzystwo Demokratyczne Polskie 1832–1863. Przywódca i kadry członkowskie*, Warszawa 1964, s. 695. Dotychczas brak dowodów potwierdzających, że był czynnym geodetą na terenie Galicji, prawdą natomiast jest, że istotnie posiadał odpowiednie wykształcenie matematyczne do wykonywania także i tego zawodu, które bez wątplenia wykorzystywał w późniejszej pracy zarobkowej na emigracji.

⁴⁷ W zbiorach tych znalazła się np. wykonywana do dziś pieśń wojskowo-patriotyczna *Jak wspaniała nasza postać...* Listę jego publikacji, obok życiorysu, podaje m.in. *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”, Romantyzm*, t. IX, Hasła osobowe P–Ż, Uzupełnienia, Warszawa 1972, s. 217–218. Omówienie twórczości poetyckiej; por. także M. Nowrotek, *Józef Przerwa-Tetmajer...*, s. 120–121.

li, a pod koniec 1834 r. do Francji, gdzie następnie pracował jako budowniczy dróg i mostów wielkiej komunikacji I klasy departamentu Sekwany w Paryżu. Początkowo brał też udział w życiu politycznym emigracji. Nie można całkowicie wykluczyć, że na przełomie lat 1845–1846 znalazł się ponownie na terenie Galicji w związku z przygotowywaniem powstania tzw. krakowskiego, jednakże po jego upadku w lutym 1846 r. wrócił do Paryża, poświęcając się odtąd głównie działalności naukowej. Rezultatem tego było ukazanie się w Paryżu, w latach 1847–1872, kilku jego prac z zakresu teorii matematyki; stały się one podstawą przyjęcia go w 1873 r. na członka Akademii Umiejętności w Krakowie. Najpóźniej w 1878 r. zamieszkał ostatecznie w Krakowie, gdzie zmarł 25 marca 1880 r.⁴⁸

Z kolei wypada zapoznać się nieco bliżej z drugą gałęzią tej rodziny, wywodzącą się od najstarszego z trzech, wymienionych na początku tego opracowania, braci Tetmajerów – znanego nam już Stanisława, urzędnika C.K. Sądu Szlacheckiego w Tarnowie. Synami jego, jak również wcześniej wspomniano, byli: Karol (1784–1875), Antoni (b.d.–1854?) i Jan (zm. 1841).

O Karolu Tetmajerze wiadomo, że był majorem wojsk polskich w czasach Księstwa Warszawskiego w latach 1809–1812, prawnikiem, m.in. w latach 30. XIX w. był adwokatem w Tarnowie⁴⁹, sprzyjającym ruchom niepodległościowym w ówczesnej Galicji (w tych sprawach kontaktował się z nim m.in. jego kuzyn Józef Tetmajer). Żoną Karola była, pochodząca z Kwiatonowic koło Gorlic (być może wniosła mu je w posagu), Marcjanna Szeliga-Neymanowska, dziećmi zaś: Adolf (1813–1892), Antoni Justyn Feliks (1814–1846), Klementyna Maria (ur. 1815) oraz Władysław (1818–1889). Był także dziedzicem Łęk Górnych koło Pilzna. Ponadto wiemy, że Karol Tetmajer, podobnie jak jego ojciec, nie stronił od pióra:

⁴⁸ Wykaz jego prac matematyczno-teoretycznych, publikowanych w Paryżu w j. francuskim w latach 1847, 1853, 1857, 1858, 1861, 1872, [w:] K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*, t. IV, Kraków 1878, s. 502, natomiast prace w j. polskim, publikowane w Krakowie w wydawnictwach Akademii Umiejętności w latach 1877–1879, [w:] K. Estreicher, *Bibliografia polska XIX stulecia*, t. VII, Dopełnienia P–Ż, Kraków 1882, s. 208.

⁴⁹ Marian Dydyński (1843–1920), ziemianin i polityk galicyjski w swoim *Pamiętniku* wspomina Karola Tetmajera – „byłego adwokata z Tarnowa”; por. *Pamiętnik Mariana Dydyńskiego z Raciborska (1843–1920)*, oprac. Karolina Gołąb-Malowicka, Kraków 2015, s. 35, natomiast w aktach spadkowych po żonie, Marcjannie Neymanowskiej, Karol Tetmajer został określony jako „doktor prawa i adwokat”; por. ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 1003, succ. 6227, s. 53.

pisał wiersze, jest także autorem sztuki pt. *Zgoda w oberży. Komedia oryginalna w dwóch aktach...*, wydanej w Krakowie w 1811 r. oraz *Bajek*, wydanych tamże w 1812 r. W rękopisie miał też pozostawić „Przysłowia Polskie” zbierane przez 15 lat. Zmarł 25 kwietnia 1875 r. w Krompachach na Spiszu⁵⁰, gdzie mieszkał jego najmłodszy syn Władysław, dyrektor tamtejszej huty żelaza.

Natomiast drugi brat Karola Antoni Przerwa Tetmajer był z zawodu geodetą. *Szematyzmy Galicyjskie* notują go jako mierniczego w obwodzie tarnowskim (im Tarnover Kreiselandmesser) w latach 1820–1854, chociaż odpowiednie uprawnienia posiadał już wcześniej (co najmniej od 1819 r.)⁵¹. Mieszkał wraz z żoną Apolonią z Nideckich na stałe w Tarnowie, tam też rodziły się i były chrzczone jego liczne dzieci⁵². Nie udało się dotąd odnaleźć innych, bardziej szczegółowych danych na temat życia tego członka rodziny Tetmajerów; wydaje się wszakże, że zmarł w 1854 r. lub wkrótce po tej dacie.

W zbiorach Archiwum Narodowego w Krakowie zachowały się jednak dowody działalności geodezyjnej Antoniego Przerwy Tetmajera. Podobnie jak jego stryj – Wojciech Tetmajer, tak i ten geometra pracował na zlecenie Sądu Szlacheckiego w Tarnowie – jako iudicialis geometra poprawił i zatwierdził w 1819 r. dwa plany części lasów w: 1) dobrach Rzeszów i 2) dobrach Tyczyn, wchodzących w skład schedy księcia Franciszka Lubomirskiego, sporządzone w 1818 oraz 1819 r. przez geometrę przysięgłego Beneventusa de Losy Losenau⁵³. Pierwszy z tych planów, o wym. 44 x 63,5 cm, obejmuje: a) *Silva Magna za Strykowem dicta* oraz b) *Silva post Venatorium*,

⁵⁰ K. Estreicher, *Bibliografia polska...*, t. IV, s. 502.

⁵¹ W repertorium akt prezydialnych C.K. Sądu Szlacheckiego w Tarnowie z lat 1787–1830 (!), pod hasłem rzeczowym „Geometriy”, występują wpisy dotyczące Antoniego Tetmajera, m.in.: „Tetmajer Anton: petit sibi munus Geometrae jud: conferri rel. 6 Juni [1]837”; „Tetmajer Ant: bittet um Urlaub rel. 23 Januar [1]851”; por. ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 195, bez paginacji.

⁵² W dniu 29 sierpnia 1828 r. ochrzczona została w parafii w Zbylitowskiej Górze jego córka Ludwika Karolina, z innych zachowanych informacji wynika, że w tym też roku (?) urodził się syn Stanisław, zaś 26 listopada 1836 r. w Mikołajowicach zmarła jego pięcioletnia córeczka Aleksandra. W tymże 1836 r., w dniu 8 lutego, ochrzczona została i zmarła w Tarnowie nowo narodzona córka Apolonia. Wpis dot. tej ostatniej informacji por. ANK, mikrofilm Księgi urodzeń Parafii Katedralnej w Tarnowie z lat 1833–1836, 1846–1848, s. 218.

⁵³ ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 29, 34.

ukazuje też m.in. zagrody przy lasach, karczmę, leśniczówkę. Drugi z nich, o podobnych wymiarach, przedstawia sześć części lasu w gminie Straszyno w dobrach tyczyńskich⁵⁴. Autorstwa samego Antoniego Tetmajera jest plan lasu zwanego „Debra Wielka” we wsi Kielnarowa koło Tyczyna, należącej do Lubomirskich, także pochodzący z 1819 r., o wym. 43,5 x 30,5 cm⁵⁵. Wszystkie trzy wymienione plany wykonane zostały w identycznej skali 1:7 200.

Ze znacznie późniejszych już lat pochodzą dwa plany katastralne, również sygnowane przez Antoniego Tetmajera. Pierwszy z nich, powstały w 1844 r., to plan dwóch części położonej w pow. nowosądeckim wsi Michalczowa – Golikówki i Nielechówki. Plan, o wym. 67 x 51 cm, ukazuje m.in. zabudowania i grunty dwóch istniejących tam folwarków, drugi zaś – to zachowany tylko we fragmencie (wym. ok. 50 x 71 cm) plan wsi Goleiszów w pow. mieleckim, wykonany w 1853 r. (do planu dołączone zostało zliczenie powierzchni parcel – rodzaj wykazu gruntowego). Obydwa plany katastralne zostały jednak sporządzone nie w obowiązującej dla katastru galicyjskiego z połowy XIX w. skali (tj. 1:2 880), lecz w dawniej stosowanej w Małopolsce przez geometrów skali 1:3 600⁵⁶.

Antoni Tetmajer wykonywał niewątpliwie także pomiary na prywatne zlecenia posiadaczy dóbr ziemskich. Potwierdzeniem tego jest, pochodzący z 1845 r., „Rys lasu Krzywskiego”, w dobrach sędziszowskich, należących do Potockich z Krzeszowic, wykonany przez niego w nietypowej skali 1:5 266. Wielobarwny plan posiada wym. 76 x 63 cm, wykonawca podpisał go jako „Antonin Przerwa Tetmajer, jeometra sądu tarnowskiego”⁵⁷. Z całą pewnością znana nam lista przekazów geodezyjnych autorstwa tego geometry nie wyczerpuje jego dokonań w tym zakresie. Niewykluczone, że kwerenda w zbiorach kartograficznych innych archiwów zakończyłaby się powodzeniem.

Obecnie niewiele możemy powiedzieć o trzecim z synów Stanisława – Janie. Wymieniony został, obok braci Karola i Antoniego, w aktach sprawy spadkowej po matce Katarzynie z Piątkowskich Tetmajerowej z 1826 r.,

⁵⁴ Na planie tym zaznaczono, że pomiary i mapę sporządzono w trakcie oszacowania wartości dóbr w związku z ich podziałem.

⁵⁵ ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 15.

⁵⁶ ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 24; Zbiór Kartograficzny, sygn. Zb. Kart. VI 408.

⁵⁷ ANK, Archiwum Potockich z Krzeszowic, sygn. AKPot 3045.

zachowały się także akta opiekuńcze po Janie Tetmajerze, zmarłym w 1841 r.⁵⁸ Z tych ostatnich akt wynika, że mieszkał w Wampierzowie koło Mielca i zatrudniony był jako „privat-Schreiber” (sekretarz?) u tamtejszego właściciela dóbr Józefa Lubieńskiego. Żoną Jana była Marianna z Kaczyńskich, z którą miał córki Katarzynę i Emilię.

W tym miejscu warto może wspomnieć pokrótce o następnym pokoleniu Tetmajerów, będących potomkami Stanisława. Najstarszym ze znanych nam trzech synów Karola Tetmajera był Adolf (1813–1892). Urodził się w majątku rodziców Kwiatonowice koło Gorlic⁵⁹. W 1831 r. walczył w powstaniu listopadowym jako oficer II Pułku Ułanów (uczestnik bitwy pod Iganiami); po załamaniu się w 1833 r. ruchów konspiracyjnych w Galicji, których był czynnym uczestnikiem, wyjechał do Francji i w Paryżu studiował prawo. Około 1840 r. powrócił do kraju – z czasem został właścicielem dóbr Lasek w pobliżu Nowego Targu, natomiast w 1859 r., zapewne po sprzedaży majątku w Laskach, nabył w drodze pierwokupu od Klementyny Homolacsovej dobra Ludźmierz (wraz z folwarkiem w Rogoźniku i Krauszowie) na Podhalu. W 1858 r. ożenił się z Leonią Krobicką z Harklowej – ich syn to Włodzimierz Tetmajer (1862–1923), znany malarz, literat i polityk, a po jej śmierci – w 1864 r. z Julią Grabowską z Warszawy – ich syn to Kazimierz Tetmajer (1865–1940), znakomity poeta i prozaik okresu Młodej Polski. Sam Adolf Tetmajer też pisywał okolicznościowe wiersze, jest również autorem pracy pt. *Dolina Nowotarska pod względem stosunków klimatycznych, rolniczych i przemysłowych*⁶⁰. Ponadto znana jest jego działalność publiczna – przez wiele lat pełnił funkcję marszałka szlachty powiatu nowotarskiego, a w latach 1870–1876 był posłem na Sejm Krajowy Galicji⁶¹.

Inny los spotkał jego młodszego brata – Antoniego. Napis wyryty na nagrobku na cmentarzu na Pasterniku w Krakowie głosi m.in., że Antoni Tetmajer, żołnierz Legii Nadwiślańskiej 1830–1831, został zamordowany

⁵⁸ ANK, C.K. Sąd szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 644, succ. 3409, FNT 1604, pupill. 1746.

⁵⁹ Data i miejsce urodzenia podane za istniejącą literaturą. Należy wszakże podkreślić, że Marek Jerzy Minakowski w bazie „Wielka genealogia” dostępnej na stronie internetowej <http://wielcy.pl/>, przyjmuje, że Adolf Tetmajer urodził się 4 listopada 1812 r. w Krakowie.

⁶⁰ Praca opublikowana została w „Dzienniku Rolniczym” 1862, nr 1.

⁶¹ Jego zadłużone dobra ludźmierskie zostały stopniowo rozprzedane w latach 1877–1883, podobnie jak kupiony w 1880 r. niewielki majątek Wilkowisko i w 1883 r. Adolf Tetmajer zamieszkał wraz z rodziną na stałe w Krakowie, gdzie zmarł 2 maja 1892 r.

w Gdowie w 1846 r. Napis ten odnosi się właśnie do urodzonego w 1815 r. Antoniego Justyna Feliksa Przerwy Tetmajera, syna Karola. Uczestnik powstania listopadowego (wraz ze swoim bratem Adolfem), późniejszy spiskowiec biorący aktywny udział w przygotowaniach do powstania 1846 r., został zamordowany w Chojniku w Tarnowskim, w dniu 19 lutego 1846 r. podczas rabacji chłopskiej⁶². Wraz z nim z rąk zbuntowanego chłopstwa zginęły inne jeszcze osoby spośród spiskowców, m.in. Ignacy Dzwonkowski oraz dzierżawcy Chojnika: Aleksander i Elias Dembiński⁶³.

Synem zaś Antoniego de Przerwy Tetmajera, geometry i jego żony Apolonii Nideckiej był Stanisław (1828–1894), urodzony w Tarnowie, porucznik armii gen. Józefa Bema na Węgrzech w 1848 r., późniejszy słuchacz polskiej wojskowej szkoły w Cuneo we Włoszech (1862) i powstaniec styczniowy, który dnia 12 stycznia 1869 r., w wieku 41 lat, ożenił się w Ochotnicy Dolnej z Józefą Kołodziejką, córką Józefa Kołodziejkiego, byłego właściciela dóbr Ochotnica (świadkami na jego ślubie byli wspomniani wcześniej: August Przerwa Tetmajer oraz Franciszek Ksawery Kołodziejki, najmłodszy brat Józefa)⁶⁴.

Nie zapominamy wreszcie, że w akcie nobilitacji Tetmajerów z 1794 r. występuje trzeci z braci – Aleksander. Dzisiaj wiadomo o nim niewiele. Był średnim spośród nich (ur. przed 1750). Być może to na podstawie przekazów rodzinnych wiadomo, że jakiś czas mieszkał w Paryżu⁶⁵ (zatem kolejny, obok Wojciecha, wychowanek księcia Lubomirskiego?). Tam też zapewne studiował. Zachowała się bowiem inna istotna informacja mówiąca o tym,

⁶² W aktach spadkowych po Antonim Tetmajerze znajdują się zeznania świadków, m.in. Michała Klęby, furmana Antoniego Tetmajera, opisujące przebieg buntu i morderstwo Antoniego Tetmajera; por. ANK, C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 928, succ. 5504, s. 13–15.

⁶³ Por. m.in. Tomasz Wantuch, *Bohaterowie powstań narodowych z Tuchowa i okolic w lutym 1846 r.*, cz. II, „Tuchowskie Wieści” 2009, R. XX, nr 5, s. 15.

⁶⁴ ANK, mikrofilm Księgi małżeństw Parafii Tylmanowa, ekspozycja w Ochotnicy Dolnej z lat 1795–1870. Na cmentarzu w Ochotnicy Dolnej znajduje się jego grób, a zamieszczony tam napis głosi: „Stanisław Tetmajer (1828–1894), najlepszy mąż i ojciec”. Zapewne synem Stanisława był Kazimierz Przerwa Tetmajer (1870–1903?). Również i jego grób, wraz z żoną Eugenią z Kołodziejkich, znajduje się na tymże cmentarzu. Zatem to potomkowie Antoniego Tetmajera, geodety tarnowskiego, zamieszkiwali Ochotnicę aż do naszych czasów. Ich dworek, tzw. „Tetmajerówka”, spalony został przez Niemców w trakcie pacyfikacji wsi 23 grudnia 1945 r.

⁶⁵ Wzmiankę o tym, jednak bez podania źródła, zamieszcza M. Nowrotek, *Józef Przerwa-Tetmajer...*, s. 118.

że Aleksander Tetmajer był lekarzem. Pochodzi ona z 1773 r. i zanotowana została w parafialnych księgach metrykalnych miasteczka Gdowa. Czytamy tu, że Aleksander Tetmajer, lekarz księżnej Marii Karoliny z Lubomirskich Radziwiłłowej (1730–1795), do której należały (do 1782 r.) dobra gdowskie, zapisany został jako patron podczas chrztu Franciszka, syna notariusza Ignacego Lewickiego i jego żony Katarzyny Pietryczki (!)⁶⁶. Ze wzmianki tej zdaje się jednoznacznie wynikać, że Aleksander Tetmajer był nadwornym lekarzem księżnej, zawsze jej towarzyszącym (księżna zmagająca się bowiem nieustannie z nieuleczalną wówczas chorobą) – w tym czasie mogła ona właśnie przebywać w swoich dobrach w Gdowie. Aleksander Tetmajer miał dwoje dzieci: syna Jerzego i córkę Magdalенę, która mieszkała w Tarnowie na Zamieściu. W dniu 27 listopada 1817 r. wyszła za mąż za Aleksandra Wrechę, ówczesnego protokolanta Sądu Szlacheckiego w Tarnowie, a z czasem (1832) sekretarza Sądu Krajowego tamże⁶⁷.

Przedstawiony wyżej tekst poświęcony Tetmajerom nie pretenduje do ukazania szczegółowych dziejów tej rodziny. Ograniczyliśmy się tutaj do zarysowania sylwetek jedynie niektórych jej członków, żyjących i działających głównie w okresie – poczynając od ostatniej ćwierci XVIII – aż po lata 60. XIX w. Wszakże i w tym przypadku nie znamy wszystkich faktów dotyczących życia i poczynań prezentowanych tu osób. Wiąże się to zarówno z brakiem zachowanych źródeł, jak też trudnościami z dotarciem do nich. Tym niemniej wydaje się, że nawet i te niepełne, przedstawione tu informacje, odnoszące się do tej nietuzinkowej przecież rodziny ludzi utalentowanych, wykształconych, pracowitych, będących zarazem żarliwymi patriotami, nie wahającymi się przed wielokrotnym podejmowaniem walki z zaborcami o odzyskanie utraconej Ojczyzny, zasługują na opublikowanie.

Na zakończenie, już całkiem na marginesie naszej opowieści, należałoby podkreślić, że zawód geodety nie był także i w znacznie późniejszym czasie czymś niespotykanym w rodzinie de Przerwa Tetmajerów. Świadczą o tym zachowane dwa plany zawierające wyrisy poszczególnych parcel z map katastralnych gruntów w Tarnobrzegu, stanowiących własność hr. Tarnow-

⁶⁶ Wpis ten odnalazł i przytoczył Roman Markot w tekście pt. *Gdów*, zamieszczonym w marcu 2014 r. na forum internetowym Eksploratorzy: Eksploracja – Pamiątki przeszłości – Dawniej i dziś, s. 14–17.

⁶⁷ Dane te, na podstawie wpisów do parafialnych ksiąg metrykalnych w Tarnowie oraz *Szematyzmów Galicyjskich* podaje M. Nowrotek, *Józef Przerwa-Tetmajer...*, s. 118.

skich z Dzikowa, sporządzone na kalce technicznej w latach 1943 i 1944, w skali 1:2 880 oraz podpisane przez Jana Tetmajera, geodetę⁶⁸.

BIBLIOGRAFIA

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Narodowe w Krakowie

Archiwum Dzikowskie Tarnowskich, sygn. ADzT 3510, 3511.

Archiwum Potockich z Krzeszowic, sygn. AKPot 3039, 3040, 3044, 3045.

Archiwum Sanguszków, sygn. ASang Kartogr. 152, 154.

Archiwum Wolnego Miasta Krakowa, sygn. WMK-Okr. 100, 103, 104.

C.K. Sąd Szlachecki w Tarnowie, sygn. FNT 2, 5, 6, 8, 10, 15, 20, 24, 29, 30, 31, 34, 35, 45, 46, 195, 597 (succ. 2967), 644 (succ. 3409), 928 (succ. 5504), 969 (succ. 5896), 1003 (succ. 6227), 1604 (pupill. 1746).

Kamera Nowy Targ 1747–1864, sygn. 29/3365/4.

Księgi ziemskie krakowskie, sygn. Terr. Crac. Nova 70.

Mikrofilm Księgi małżeństw Parafii Tylmanowa, ekspozytura w Ochotnicy Dolnej z lat 1795–1870.

Mikrofilm Księgi urodzeń Parafii Katedralnej w Tarnowie z lat 1833–1836, 1846–1848.

Prace naukowe, literackie i pamiątki – zbiór szczątków, *Pokłosie polskie historyczno-literackie zbierane w Wiedniu przez Józefa Wawel-Louis*, t. XIII, lata 1795–1848, sygn. 29/667/33, sygn. dawna IT 502/XIII.

Zbiór Kartograficzny, sygn. Zb. Kart. VI 408.

Parafia Wniebowzięcia NMP w Ludźmierzu

Libri Mortuorum, t. I.

Druki urzędowe

Bigo Jan: *Najnowszy skorowidz wszystkich miejscowości z przysiółkami w Królestwie Galicyi, Wielk. Księstwie Krakowskim i Księ. Bukowińskim z uwzględnieniem wszystkich dotąd zaszłych zmian terytoryalnych kraju, z oznaczeniem: Starostw, Sądów powiatowych, Urzędów parafialnych, Urzędów pocztowych i telegraficznych, wraz z odległością tychże w kilometrach od dotyczących miejscowości, Komend wojskowych uzupełniających, Spisu ludności wedle obliczenia z r. 1880, Właściciele posiadłości dóbr tabularnych, Zestawienie Sądów obwodowych z przynależnymi Sądami powiatowymi, Wykaz powiatowych Dyrekcyi Skarbu, Spisu posterunków Żandarmeryi i Streszczenie przepisów pocztowych i telegraficznych*, nakładem autora. Złoczów 1886.

Bigo Jan: *Najnowszy skorowidz wszystkich miejscowości z przysiółkami w Królestwie Galicyi, Wielkiem Księstwie Krakowskim i Księ. Bukowińskim z uwzględnieniem wszystkich dotąd zaszłych zmian terytoryalnych kraju, z oznaczeniem: Starostw, Sądów powiatowych, Urzędów parafialnych, Urzędów pocztowych i telegraficznych, wraz z odległo-*

⁶⁸ ANK, Archiwum Dzikowskie Tarnowskich, sygn. ADzT 3510, 3511.

ścią tychże w kilometrach od dotyczącej miejscowości, Spisu ludności wedle obliczenia z r. 1890, Właściciele posiadłości dóbr tabularnych, Zestawienie Sądów obwodowych z przynależnymi Sądami powiatowymi, Wykaz powiatowych Dyrekcyi Skarbu, Spisu posterunków Żandarmeryi i Streszczenie przepisów pocztowych, telegraficznych i telefonicznych, nakładem autora. Lwów 1897.

Bigo Jan: *Najnowszy skorowidz wszystkich miejscowości z przysiółkami z oznaczeniem: Starostw, Sądów powiatowych, Urzędów parafialnych, Urzędów pocztowych i telegraficznych, wraz z odległością tychże w kilometrach od dotyczącej miejscowości, Spisu ludności wedle obliczenia z r. 1900, Właściciele posiadłości dóbr tabularnych, Zestawienie Sądów obwodowych i Prokuratury państwa z przynależnymi Sądami powiatowymi, Wykaz Dyrekcyi okręgu skarbowego i Spisu posterunków Żandarmeryi w Galicyi i Bukowinie i Wojsk. Komend uzupełniających. w Królestwie Galicyi, Wielkiem Księstwie Krakowskiem i Księstwie Bukowińskiem z uwzględnieniem wszystkich dotąd zaszłych zmian terytoryalnych kraju*, nakładem autora. Lwów 1904.

Szematyzmy Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim, Prezydyum C.K. Namiestnictwa. Lwów 1782–1914.

Wykaz właścicieli dóbr tabularnych w Galicji. W: *Księga adresowa Król. Stoł. Miasta Lwowa*, R. 6. Wyd. Fr. Reichman. Lwów, 1902.

Opracowania

Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”, Romantyzm, t. IX, Hasła osobowe P–Ż, Uzupełnienia. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1972.

Bochnia, *Dzieje miasta i regionu*. Red. Feliks Kiryk, Zygmunt Ruta. Kraków: Urząd Miasta Bochni, 1980.

Czajka Stanisław: *Ochotnica, dzieje gorczańskiej wsi 1416–1986*. Jelenia Góra: Karkonoskie Towarzystwo Naukowe, 1987.

Czemeryński Kornel: *O dobrach koronnych byłej Rzeczypospolitej Polskiej, wedle źródeł wiarygodnych skreślił ... koncypista przy c.k. krajowej dyrekcyi Skarbu. W II działach*, nakładem autora. Lwów 1870.

Dębicki Ludwik: *Z dawnych wspomnień 1846–1848*. Kraków: Spółka Wydawnicza Polska, 1903.

Dębicki Zdzisław: *Rodzina Tetmajerów*. „Tygodnik Ilustrowany” 1912, nr 12, s. 234–237.

Estreicher Karol: *Bibliografia polska XIX stulecia*, t. IV. Kraków: Akademia Umiejętności, 1878.

Estreicher Karol: *Bibliografia polska XIX stulecia*, t. VII, Dopelnienia P–Ż. Kraków: Akademia Umiejętności, 1882.

Estreicher Karol: *Bibliografia polska*, t. XXXI. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1936.

Goszczyński Seweryn: *Dziennik podróży do Tatrów*. Warszawa: B. M. Wolff, 1852.

Górzyński Sławomir: *Nobilitacje w Galicji 1772–1918*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 1997.

Historia Państwa i Prawa Polski, t. III, *Od rozbiorów do uwłaszczenia*. Red. Juliusz Bardach i Monika Senkowska-Gluck. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981.

- Nowrotek Maria: *Józef Przerwa-Tetmajer (1804–1880) – szkic do biografii*. „Rocznik Tarnowski” 2012, nr 17, s. 117–129.
- Nowrotek Maria: *Seweryn Goszczyński na Ziemi Tarnowskiej w latach 1831–1838*. „Rocznik Tarnowski” 2011, nr 16, s. 133–138.
- Orgelbrand Samuel: *Encyklopedia Powszechna*, t. XIV. Warszawa: Wydawnictwo Towarzystwa Akcyjnego Odlewni Czcionek i Drukarni S. Orgelbranda Synów, 1903.
- Pamiętnik Mariana Dydyńskiego z Raciborska (1843–1920)*. Oprac. Karolina Gołąb-Malowska. Kraków: Archiwum Narodowe w Krakowie, 2015.
- Poczet szlachty galicyjskiej i bukowińskiej*. Lwów: Instytut Stauropigiański, 1857.
- Przerwa-Tetmajer Alina: *Życie składa się ze wstrząsów*. „Podkowiński Magazyn Kulturalny” 2002, nr 38.
- Radwańska-Paryska Zofia, Paryski Witold Henryk: *Wielka Encyklopedia Tatrzańska*. Poronin: Wydawnictwo Górskie, 2004.
- Tetmajer Adolf: *Dolina Nowotarska pod względem stosunków klimatycznych, rolniczych i przemysłowych*. „Dziennik Rolniczy” 1862, nr 1, s. 8–16.
- Tyrowicz Marian: *Towarzystwo Demokratyczne Polskie 1832–1863. Przywódcy i kadry członkowskie*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1964.
- Wantuch Tomasz: *Bohaterowie powstań narodowych z Tuchowa i okolic w lutym 1846 r.*, cz. II, „Tuchowskie Wieści” 2009, R. XX, nr 5, s. 14–15.

Wydawnictwa elektroniczne

- Markot Roman: „Gdów”, forum <http://eksploratorzy.com.pl/> (Eksploracja – Pamiątki przeszłości – Dawniej i dziś – Gdów), s. 14–17 (odczyt: 07.10.2015).
- Minakowski Marek Jerzy, baza „Wielka genealogia”, <http://wielcy.pl/> (odczyt: 07.10.2015).

PODSUMOWANIE Tetmajerowie.

Rodzina pisarzy, poetów, powstańców, spiskowców i ... geodetów

Posiadająca cudzoziemski rodowód, jednakże szybko spolonizowana, rodzina Tetmajerów osiadła w drugiej połowie XVIII w. w Galicji, a dokładniej w Tarnowie. Następnie, w drodze nabywania majątków ziemskich, zamieszkiwała w wielu miejscowościach ziemi tarnowskiej, w gorczańskiej Ochotnicy Dolnej i podhalańskim Ludźmierzu.

Trzej bracia Tetmajerowie, potomkowie Jerzego: Stanisław (1747–1821), prawnik, sekretarz C.K. Sądu Szlacheckiego w Tarnowie, Wojciech (1759–1824), geodeta sądowy oraz Aleksander (ok. 1750 – data nieznana), lekarz, otrzymali z rąk cesarza austriackiego Franciszka II, w dniu 21 marca 1794 r., potwierdzenie szlachectwa wraz z przydomkiem „de Przerwa”. Ich życie i działalność zawodowa ukazane tu zostały w oparciu o istniejące, dość skąpe, materiały źródłowe. Najpewniej udało się to w odniesieniu do Wojciecha Tetmajera, którego dziewiętnaście wielkoskalowych, rękopiśmiennych map zachowało się w zbiorach Archiwum Narodowego w Krakowie.

Ponadto w artykule przedstawione zostały życiorysy i informacje dotyczące działalności (m.in. kolejnego w tej rodzinie geometry – Antoniego Tetmajera) wielu światłych i patriotycznie nastawionych potomków zarówno Stanisława, jak i Wojciecha Tetmajerów, ze szczególnym uwzględnieniem ich udziału w walce zbrojnej przeciwko zaborcy austriackiemu aż do początków II połowy XIX w. Udział ten zaznaczył się zarówno w czasach Księstwa Warszawskiego (1809–1812), w powstaniu listopadowym, w przygotowaniach do powstania w Galicji w latach 30. XIX w. oraz powstania krakowskiego w 1846 r., aż po liczny akces do powstania styczniowego w 1863 r. Przy tych okazjach Tetmajerowie nie szczędzili własnego życia dla odzyskania utraconej Ojczyzny.

SUMMARY

The Tetmajers. A family of writers, poets, insurgents, conspirators and ... surveyors

With foreign ancestry, yet quickly Polonised, the Tetmajer family settled in the second half of the 18th century in Galicia, and precisely in Tarnow, from where, in the course of acquiring a large property estate, they lived in many places in the Tarnow region, in Ochotnica Dolna in the Gorce region and Ludźmierz in Podhale.

Three Tetmajer brothers, the sons of Jerzy: Stanisław (1747–1821), a lawyer, secretary of the Noble Court in Tarnow, Wojciech (1759–1824), a court surveyor, and Aleksander (approx. 1750 – unknown), a doctor, received from the hands of the Austrian Emperor Francis II, on 21 March 1794, confirmation of their nobility together with the name “de Przerwa”. Their lives and professional activities are presented here based on the existing, rather sparse, source materials. This was carried out most fully in the case of Wojciech Tetmajer, whose nineteen large-scale, hand-drawn maps have survived in the collections of the National Archives in Krakow.

In addition, the article presents the biographies and information concerning the activities (including the next surveyor in the family – Antoni Tetmajer) of the many enlightened and patriotic descendants of both Stanisław and Wojciech Tetmajer, with particular attention being given to their participation in the armed fight against the Austrians, even up to the start of the second half of the 19th century. This participation was visible during the times of the Duchy of Warsaw (1809–1812), the November Uprising, in the preparations for the uprising in Galicia in the 1830s, as well as the Krakow Uprising in 1846, even up to the January Uprising in 1863. During these times, the Tetmajers risked their own lives in order to regain the lost Fatherland.

SŁOWA KLUCZOWE: Tetmajer, Galicja, Tarnów, Mikołajowice, powstanie, geodeta

KEY WORDS: Tetmajer, Galicia, Tarnow, Mikołajowice, uprising, surveyor